

"דיינו"

הפיוט 'דיינו' השזור בהגדה, ממחיש את גודש הטוב ועוצמת הניסים שליוו את עם ישראל מראשית הולדתו ועד לכניסתו לארץ. הדרך שבה בחר המחבר להביע את ההתפעלות מרצף הניסים והנפלאות היא להציע – בדרך ההפרזה – שהיינו מסתפקים בפחות. מכאן עולה, כמובן, שחלקים מכל המהלך היו מיותרים, ניתן היה להסתדר גם בלעדיהם ולהגיע אל אותו היעד.

הפרשנים לאורך הדורות עסקו באמירות 'דיינו' מתוך הפיוט הנראות תמוהות. השורה התמוהה ביותר היא, כמובן, השורה הבאה:

אילו קרבנו לפני הר סיני ולא נתן לנו את התורה, דיינו.

כיצד זה נסתפק בקירבה להר סיני גם ללא קבלת תורה? או בלשון האלשיך: "מה בצע בקירבה בהעדר התורה" (אלשיך, שיר השירים, פ"ג).

התירושים נחלקו לשני מחנות. המחנה האחד הוא מחנה "המצדיקים". השייכים למחנה זה יסבירו כל פרט ופרט לפי עניינו. כך המשפט התמוה הנ"ל יוסבר כמי שבא להורות על גדולת ועוצם העמידה לפני הר סיני. הפסוק המתאר את ההתכנסות בתחתית ההר: "ויחן ישראל" התפרש כמתאר מעמד ייחודי וחד פעמי של אחדות. אחדות כזו לעומקה נובעת מדבקות בה' אחד. באותה עת "פסקה זוהמתן של ישראל" כמאמר חז"ל המורה על זיכוך. הדבקות והזיכוך הולידו את אפשרות הנבואה לעם שלם. לראות פנים בפנים מה שאין עין יכולה לראות. אלו יצרו את הכח להגיע להבנת דרכי ה' גם ללא קבלת התורה בפועל. בדומה ניתן להדגיש את הקדושה היתירה שבעצם העמידה במקום המקודש הזה, ועוד (מגן אבות לרשב"ץ, אבות, פ"ג; אלשיך, ויקרא, כג; פנים יפות, שמות יט, ב; קדושת לוי, קדושות לפורים, א).

המחנה השני, מחנה "הדוחים, אך...", מציעים לתרץ את הפיוט באמצעות "אוקימתות". המשתייכים למחנה זה יסבירו כי פשט המשפט הוא שונה מן המשתמע. "לא רצה לומר שלא יעשה בהם שפטים... אלא שלא יעשה בכלם שפטים". "ולא העבירונו בתוכו בחרבה אלא בקצת מים וטיט" "אלו קרבנו לפני הר סיני להראות לנו כבודו דיינו. ולא נתן לנו את התורה הוא בעצמו, הדברות, אלא על ידי משה". (אבודהם, פירוש ההגדה; של"ה, מצה עשירה ר). הגרי"ז אף הוא מציע ללכת בדרך זו ולומר שאילו לא נתן לנו את התורה, הכוונה שלא היה נותן אותה רק לנו, אלא לכל האומות (גרי"ז, פירוש ההגדה).

דא עקא, שמבט על המכלול של הפיוט אינו מאשר את ההיגיון שלאורו הוסבר. הפרשנים היו מצפים שההיגיון הזה יוביל לסידור הדברים לפי מידת נחיצותם: מן החירות, ומתן תורה והכניסה לארץ ישראל, אל הפרטים הנחוצים פחות של המכות והשפטים, הריגת הבכורות וכדומה. ציפייה זו הובילה אותם לפרש מדוע אכן ניתן היה להסתפק בדברים הפחות משמעותיים ולהציע כיצד אלה הם דווקא הדברים המשמעותיים. בחינה זו היא בחינה רטרופקטיבית. כעת כשיש בדינו הכל, מה וכיצד היה ניתן למעט מכך ועדיין להותיר אותנו מה שאנו. אולם, ירידה לפרטים מורה שהפיוט אינו מיוסד בשום פנים מן הכבד אל הקל, קרי, מן הנחוץ אל המיותר. הסדר קרוב יותר לרצף הכרונולוגי של ההתרחשויות. לכן, צריך לברר מדוע בעל הפיוט סבור שאילו הקב"ה היה עוזב אותנו ב"אמצע הדרך" עדיין היינו חייבים להודות ולהלל לשמו. כעת ההסבר פשוט יותר. ללא ספק נס גדול התרחש מעצם יציאתנו ממצרים, זכינו בחירותנו שלא היה גדול ממנה באותו רגע. מי ציפה או קיווה להפוך לעם סגולה ועם בחירה? מי ייחל לכך? וודאי וודאי שדיינו בעצם זה. לא משום שמתן תורה אינו חשוב, משום שבאותה נקודת זמן שבה נמצאנו, לא יכולנו לנחש שאפשר לקבל יותר מזה.

בני זוג שנישאים אינם תוהים היכן יקיימו את בר המצווה של בנם בכורם, אנשים מחליטים לקנות דירה ואינם שואלים את עצמם איזו דירה תהיה זו שיקנו כשימכרו אותה. בני אדם רואים בדרך כלל את המשימה הראשונה,

הבאה בתור, את הצורך הקיומי הדחוף ולא מעבר לכך. בעל הפיוט מיישם למעשה, את המהלך שנקראנו לעשות בכל הערב הזה, לראות את עצמנו כאילו אנו יצאנו ממצרים. להיכנס לתוך התהליך ולחוות אותו מחדש. מתוך הפרספקטיבה הזו, כל שלב ושלב מעורר התפעלות עצומה, ללא קשר למה שמתקבל בסופו של דבר מן המכלול.

לקח נוסף להבנת מהותה של גאולה נוכל ללמוד אם נחזיר את עצמנו לרגע לאירוע ההיסטורי הדומה ביותר עבורנו ליציאת מצרים- שחרור המחנות בסופה של מלחמת העולם השנייה, על ידי צבאות בנות הברית. עבור היוצאים מן המחנה עצם פתיחת השערים הייתה הגאולה העצומה והגדולה, מי פילל אז להקמת מדינת ישראל? הסבר זה מתיישב גם עם הקדמת יציאת מצרים לעשיית השפטים ולהריגת הבכורות. ההחלטה של בעלות הברית על הפלישה לנורמנדי לא היתה בעלת משמעות עבור הכלואים במחנות, כיוון שלא ידעו על כך, ולא יכלו לציין זאת כנקודת הפתיחה של הגאולה. רק לאחר היציאה לחירות אפשר להכיר בשלבים שקדמו לה והכינו אותה, בכך שהגאולה משמשה ובאה לפני שהתרחשה בפועל. "דיינו. שמתוך מעלת היציאה לחירות זכינו אח"כ לכל המעלות. וזהו שנאמר על אחת כמה וכמה טובה כפולה ומכופלת" (שפת אמת, ויקרא, פסח). במבט לאחור רואים כיצד השתלשלות המאורעות היא התפתחות מעצימה של אותה גאולה ראשונה, "משכני אחרך, נרוצה" (שיר השירים, א, ד). וכשמגיעים לסוף הפיוט בתחושה הנפלאה של רשימת ההישגים המפליגים, או אז אפשר לפרוץ בתרועת "על אחת כמה וכמה טובה כפולה ומכופלת למקום עלינו".

פסח כשר ושמח !